Prof. zw. dr hab. n. med. Mansur Rahnama
Kierownik
Katedry i Zakładu Chirurgii Stomatologicznej
Uniwersytet Medyczny w Lublinie
ul. Karmelicka 7, 20-081 Lublin

Lublin, dn. 08.10.2018r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

lek. dent. Joanny Łuniewskiej

pt. *„Analiza częstości występowania oraz budowy dwudzielnych kanałów żuchwy"*

Przedstawiona do recenzji praca lek. dent. Joanny Łuniewskiej pod tytułem „Analiza częstości występowania oraz budowy dwudzielnych kanałów żuchwy" składa się z typowych dla pracy badawczej 6 głównych rozdziałów (*Wstęp, Cel badania, Materiał i metody, Wyniki, Dyskusja, Wnioski*), spisu zastosowanych skrótów, spisu piśmiennictwa, spisu rycin oraz tabel, a także streszczenia pracy w języku polskim i angielskim – łącznie 108 stron maszynopisu. Praca zawiera 58 rycin, 30 tabel oraz 50 pozycji piśmiennictwa z lat 1977-2016, w przeważającej części składających się z artykułów z czasopism w języku angielskim.

Celem pracy lek. dent. Joanny Łuniewskiej była ocena występowania oraz budowy dwudzielnych i trójdzielnych kanałów żuchwy na podstawie badań tomografii wolumetrycznej wiązką stożkową (Cone Beam Computed Tomogrtaphy – CBCT).

W rozdziale *Cel badania* określono dwa cele główne:

1. Określenie częstości występowania dwudzielnych i trójdzielnych kanałów żuchwy u pacjentów Zakładu Radiologii Stomatologicznej i Szczękowo-Twarzowej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.
2. Analiza typów oraz budowy dodatkowych gałęzi kanałów żuchwy.

Scanned by CamScanner

Oceniając zasadność badań należy zauważyć, że wyniki dotychczas przeprowadzonych badań wykazują znaczne rozbieżności w zakresie częstości występowania kanałów dodatkowych żuchwy (od 0,08 do 65% populacji), zatem wydaje się zasadne przeprowadzenie badań z wykorzystaniem odpowiednich metod w celu określenia faktycznej częstości

ich występowania. Ponadto dokładna analiza typów oraz budowy dodatkowych gałęzi kanałów żuchwy pozwoli na określenie ich ewentualnego znaczenia klinicznego.

Należy zwrócić uwagę na pewne niejasności dotyczące sformułowania celów pracy. W rozdziale *Wyniki* przedstawiono różnice statystyczne dotyczące występowania dodatkowych kanałów u kobiet i u mężczyzn, wieku osób z kanałami dodatkowymi i bez stwierdzonych kanałów dodatkowych. Ocena takich różnic nie została ujęta w żadnym z wyżej wymienionych celów. Nie określono także celów szczegółowych, które jasno precyzowałyby czego dotyczy analiza budowy dodatkowych gałęzi kanałów żuchwy. Dopiero w rozdziale *Wyniki* czytelnik dowiaduje się, że analizowano wymiary kanałów (średnice, długości), kąty nachylenia.

Ponadto osobnej analizie poddano kanały zatrzonowcowe, zębowe, doprzednie i policzkowo-językowe. Podsumowując należy stwierdzić, że cele pracy zostały sformułowane w sposób zbyt niewystarczający, a część wykonanych analiz nie była ujęta w celach pracy.

W rozdziale *Wstęp* autorka opisuje problematykę wielodzielnych kanałów żuchwy, jednak nie argumentuje zasadności podjętych badań, nie wskazuje na wartości poznawcze ani praktyczne (znaczenie kliniczne) płynące z oceny częstości występowania badanej zmienności anatomicznej. Opis taki znajduje się jednak jedynie w rozdziale *Dyskusja,* gdzie autorka trafnie i szczegółowo opisuje znaczenie dodatkowych kanałów żuchwy w praktyce

Scanned by CamScanner

stomatologicznej (przy zabiegach ekstrakcji trzecich zębów trzonowych, przy wykonywaniu znieczulenia przewodowego nerwu zębodołowego dolnego, w implantologii i protetyce stomatologicznej).

Należy zaznaczyć, że wydaje się być właściwe, aby opis ten (w ogólnym zarysie) znalazł się w rozdziale *Wstęp*, a jedynie jego szczegółowe omówienie w rozdziale *Dyskusja*. W przeciwnym razie utrudnia to czytelnikowi zrozumienie znaczenia problematyki podjętych badań.

Materiał badań i metody badawcze zastosowane przez lek. dent. Joannę Łuniewską zostały szczegółowo i w sposób wyczerpujący. Ocenie poddano 271 badań CBCT, co należy uznać za wystarczają liczbę do tego typu analizy. Skład grupy badanej pod względem płci był porównywalny, jeżeli chodzi o liczebność (139 kobiet, 132 mężczyzn). Wybraną metodę badania – za pomocą badania CBCT, należy uznać za właściwą, gdyż badanie to jest aktualnie uważane z *złoty standard* w ocenie tego rodzaju zmienności anatomicznej. Metody wykorzystane w analizie statystycznej zostały dobrane prawidłowo, a za próg istotności statystycznej uznano wartość $p < 0.05$ typową dla badań w naukach biomedycznych.

Należy zwrócić uwagę, że opis analizy piśmiennictwa w rozdziale *Materiał i metody* jest zbędny, opis taki zamieszczany jest jedynie w publikacjach bazujących na wtórnych źródłach wiedzy – przeglądach piśmiennictwa, w szczególności przeglądach systematycznych i metaanalizach.

Wyniki badań zostały przedstawione w sposób opisowy oraz za pomocą wykresów (9 wykresów kołowych i słupkowych) i tabel (14 tabel).

Scanned by CamScanner

Znaczna częstość występowania wielodzielnych kanałów żuchwy (43,2% w badanej grupie) wykazana w badaniach lek. dent. Joanny Łuniewskiej i implikacje praktyczne związane z ich występowaniem, wskazują na konieczność brania pod uwagę tej zmienności anatomicznej przez lekarzy dentystów w codziennej praktyce w celu zapewnienia odpowiedniego leczenia.

Wyniki zostały omówione w sposób szczegółowy i systematyczny w rozdziale *Dyskusja*, który został podzielony na podrozdziały analogiczne do podrozdziałów rozdziały *Wyniki*. Autorka odniosła wyniki badań własnych do wyników badań innych autorów obserwując liczne podobieństwa. W przypadku występowania różnic w wynikach trafnie identyfikowała ich przyczynę w postaci rozbieżności metrologicznych.

Głównym wnioskiem pracy jest obserwacja, że dwudzielne kanały żuchwy są częstą odmianą anatomiczną w populacji polskiej. Takie sformułowanie budzi pewne wątpliwości, gdyż badana grupa nie była reprezentatywną próbą dla populacji polskiej, ponadto materiał badań stawiły wyniki badań CBCT pacjentów Zakładu Radiologii Stomatologicznej i Szczękowo-Twarzowej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, wśród których mogły znajdować się osoby narodowości innej niż polska. W związku z tym tak sformułowany wniosek wydaje się być niewłaściwy.

Pozostała część rozdziału *Wnioski* stanowi podsumowanie i powtórzenie głównych wyników dotyczących częstości i różnic dotyczących występowania budowy dodatkowych kanałów żuchwy.

W pracy obecne są liczne błędy interpunkcyjne oraz edycyjne, m. in. skrót CBCT pisany zamiennie jako CBCT (prawidłowo) lub CB CT (nieprawidłowo), stosowanie łącznika (-) zamiast myślnika (–), pozostawione litery *i* na końcu wiersza, brak odstępu przed skrótem jednostek miar (*mm*). Tego rodzaju błędy nie powinny mieć miejsca w rozprawie doktorskiej. Błędne stosowanie słowa *częstotliwość* zamiast *częstość* (rozdział *Wnioski*).

Scanned by CamScanner

Mimo wymienionych wyżej uwag stwierdzam, że rozprawa doktorska lek. dent. Joanny Łuniewskiej pod tytułem „Analiza częstości występowania oraz budowy dwudzielnych kanałów żuchwy" stanowi wartościowe i wyczerpujące opracowanie o istotnym znaczeniu klinicznym, a zarazem spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim w obowiązujących przepisach prawa i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Prof. zw. dr hab. n. med. Mansur Rahnama

KIEROWNIK
Katedry i Zakładu Chirurgii Stomatologicznej
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Prof. dr hab. n. med. Mansur Rahnama Hezavah

Scanned by CamScanner